

ИСТРАЖИВАЊЕ ДЕНДРОТОПОНИМА НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА СМЕДЕРЕВА

ЧЕДОМИР В. ДОМАЗЕТ¹

Извод: Нестајање шума у Србији почело је још у средњем веку, за време владавине династије Немањића да би нарочито било интензивирано у XVIII и XIX веку. Пространства под шумом уступила су место пољопривредном земљишту, као и за друге потребе становништва. У равничарском и прибрежном делу северног дела централне Србије, данас постоје само мале енклаве, које представљају формацијске реликте некадашњих храстових и других шума. Бројни дендротопоними ових крајева указују на претходно вековно постојање великих површина под шумама, као и на човекову историјску везаност за шуму. Истраживања топонима спроведена су на подручју града Смедерева, анализом назива насеља на терену, те у архиви Градске управе (комасација) и расположивој литератури. Коришћени су подаци добијени са топографских карата размере 1:25.000 и 1:50.000, као и директним прикупљањем са терена, из општинске архиве и литературе. Почетни репер у овом раду били су подаци о дендротопонима из 1978. године са којима су упоређивани новодобијени подаци. Елиминисањем дендротопонима који се јављају више пута, добијено је 55 нових назива, што са подацима из 1978. године, чини 141 дендротопоним или 63,95%. Број нових дендротопонима износи 68, што представља повећање од 38,63% у односу на податке из 1978. године.

Кључне речи: Град Смедерево, дендротопоними, шума, топографске карте

RESEARCH OF DENDROTOPONYMS IN THE AREA OF THE CITY OF SMEDEREVO

Abstract: The disappearance of forests in Serbia began in the Middle Ages, during the reign of the Nemanjić dynasty, and was especially intensified in the 18th and 19th centuries. Areas under forest gave way to agricultural land and other needs of the population. In the plain and riparian areas of the northern part of central Serbia today, there are only small enclaves that form relics of former oak and other forests. Numerous dendroponyms prove that large areas of this region used to be covered in forest for centuries and point to man's historical bond to the forest. Research on toponyms was conducted in the area of the City of Smederevo by studying the names of settlements in the field and in the archives of the City Administration (land consolidation) and available literature. Data were obtained from topographic maps in the scale of 1: 25,000 and 1: 50,000, direct field data collection, municipal archives and available literature. The obtained data were compared with the data on dendroponyms from 1978. Having eliminated dendroponyms that occurred more than once, 55 new names were obtained, which, with the data from 1978, made a total of 141 dendroponyms or 63.95%. There are 68 new dendroponyms, which is 38.63% more compared to 1978 data.

Keywords: City of Smederevo, dendroponyms, forest, topographic maps

¹ Чедомир В. Домазет (1934-2020), дигл. инж. шумарсџива у њензији, сџец. за озелењавање насеља, Смедерево

1. УВОД

Дендротопоними представљају називе насељених места и локалитета који се налазе или су се налазили на местима где су биле простране шуме, дајући тако дефиницију одређене локације у времену и простору. Они су својеврсни оријентир – маркери, који су становништву омогућили лакше сналажење у природи, међусобну комуникацију са просторне и временске дистанце, те лакши и подношљивији свакодневни живот. С обзиром на то да је некадашњу Србију карактерисао знатан степен шумовитости, разумљиво је да њени топоними, врло често, имају етимолошку везу са шумом и појединим родовима и врстама жбуња и дрвећа. Процес нестајања шума, интензивирајући нарочито у XVIII и XIX веку, пратио је настанак бројних дендротопонима везаних за хоризонтално распрострањење низијских шума (топољак, Врбовац, врбе, врбасти, луг, лужњак, лужњикар) и најнижих субмонтаних шума (цер, церак, сладуње, гранић, клење, липовац, липар) те за крчење шума (крчевина, пањевина, сечина и тд.). Анализом дендротопонима могућа је реконструкција некадашње вегетације - биљних заједница и њихове сукцесије. Такође, овом анализом уочава се однос некадашње вегетације са садашњом реалном и потенцијалном вегетацијом и др. Шума је била неистиснута извор енергије и опстанка живота на земљи, па је разумљива толика везаност некадашњег човека за овај природни ресурс. И у савремено доба, све више се наглашава еколошки аспект и важност шуме за људско друштво те поклања све већа пажња и брига за њено трајно очување и распрострањење (Вукин, М., Остојић, Д., 2009; Вукин, М. *et al.*, 2015).

Не постоји много научних и стручних радова који се баве истраживањем дендротопонима. Анализом насељених места у Србији утврђено је да приближно свако десето место у Србији носи име по шуми и дрвећу (Јовановић, Б., Вићентијевић, М., 1976); затим је истраживање обухватило Србију без покрајина, када су дендротопоними скидани са карата размере 1:50.000 и наносени на карту 1: 300.000. Тада је забележено 2.850 дендротопонима, просечно 20 на 1 km² (Јовановић, Б. *et al.*, 1977). Детаљнија анализа урађена је током истраживања у којима су дендротопоними евидентирани на геодетским картама у размери 1:2.500, при чему их је забележено 176 са 86 разних назива, просечно 1 на 2,7 km² (Јовановић, Б., Домазет, Ч., 1970). Најновија истраживања вршена су у западном делу Републике Српске, где је забележено 1.380 дендротопонима, на картама размере 1:25.000, што чини 1 на 9 km², који су специјалним компјутерским програмима обрађени и нанесени на карте, па су добијени важни подаци о рецентној и потенцијалној вегетацији (Ступар, В., 2006).

Циљ овог рада је наставак истраживања дендротопонима на подручју града Смедерева, на основу доступног материјала (литература, рад на терену, архивски документи), као и коришћењем топографских карата размере 1:50.000 и 1:25.000; проширење броја и назива дендротопонима, анализа њиховог међусобног односа, упоређивање добијених података са резултатима реперних истраживања „Дендротопоними околине Смедерева“

(Јовановић, Ч., Домазет, Ч., 1978) и допуна постојеће карте дендротопонима новим подацима.

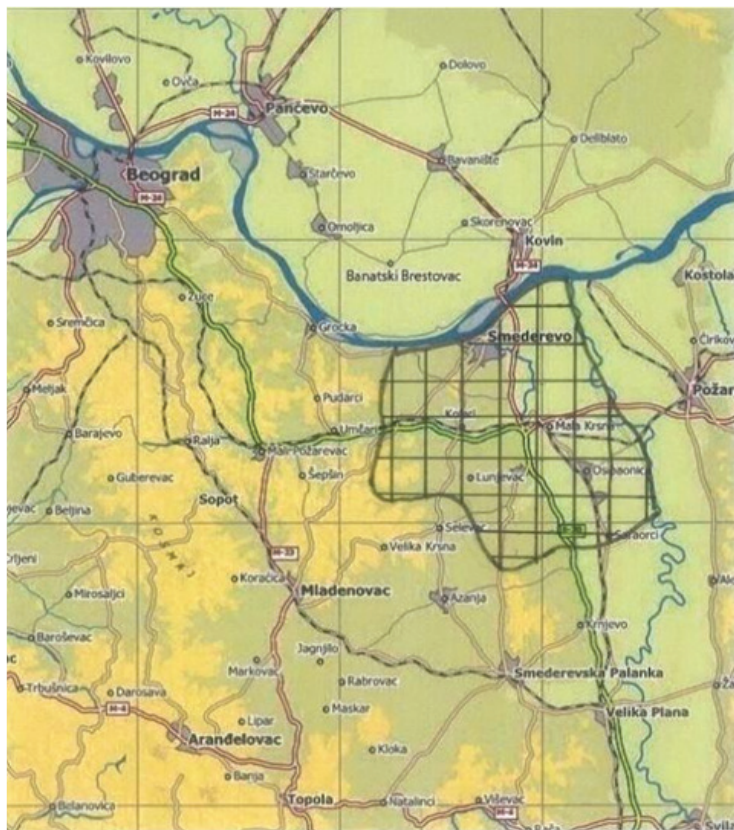
2. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Истраживано подручје простире се на крајњем североистоку Шумадије, непосредно уз јужни обод Панонске низије, и обухвата територијално-политичку јединицу Општина Смедерево (сада Град Смедерево). Са северне стране границу чини река Дунав, у дужини од 20 km., а са источне, Велика Морава у дужини од 27 km. Са западне стране, истраживано подручје граничи се са Општином Гроцка, са јужне, Општином Младеновац и Општином Велика Плана. Површина општине Смедерево износи 484 km² (слика 1). Општина је подељена правцем север-југ на источни равничарски део са просечном надморском висином од 85,00 метара. Најнижа кота налази се у Годоминском пољу и износи 69,00 метара. Западни ниски, субмонтани део Општине има просечну висину од 170,00 метара, са највишом тачком од 273,00 метара. Равничарски део је долинска раван реке Велике Мораве. На западним вишим теренима разликују се три предеоне целине: десна долинска страна Дунава, долина левих притока Велике Мораве (Раље и Коњске реке) и заравњена развођа (платои) између ових речних долина (Бур саћ, М., 1990). Овакво орографско формирање рељефа омогућило је развој низијских приречних азоналних шума и неколико асоцијација у климатогеном региону храстових шума.

У вегетацијском смислу, истраживани простор представља, због једноставних орографских услова, у великој мери, јасно дефинисано хоризонтално и вертикално рашчлањење шумских асоцијација. На геолошким подлогама - алувијуму (Годоминско поље) и лесу (остали брдовити део општине), формирано је неколико врста земљишта. Као подлога на неким местима могу да се јаве разне врсте иловача. Њихова појава као супстрата вероватно је један од разлога нестабилности земљишта у урвинском подручју и појаве клизишта у центру Смедерева, током 1975. године. На основу геолошке подлоге, разматрано подручје може се поделити у три зоне земљишта, у зависности од различитих чинилаца образовања и надморских висина. Прва зона обухвата најнижа алувијална земљишта, а на нешто вишим теренима јавља се алувијална смоница и у депресијама ритска црница. Друга зона је прелазна и обухвата узани простор између алувијалних и лесних тераса и ту се јавља чернозем у огајњачавању, између царинског платоа и Годоминског поља. Трећа зона обухвата језерске и лесне терасе у западном, брдовитом делу општине. То су гајњаче са два варијетета гајњача, у лесивирању и гајњача у еродирању. Клима Смедерева са околином је умерено континентална и карактеристична је за јужни ободни део панонске низије. Зато је под јаким утицајем екстремне климе Панонске низије, а огледа се у непрекидној осцилацији и скоковитим променама са великим температурним осцилацијама. Климатски и едафски фактори овог подручја нису лимитирајући фактор за развој шумске вегетације.

Истраживања су спроведена у три фазе. Прва фаза је обухватила обраду података добијених са војних топографских карата у размери 1:50.000. Друга фаза била је обрада карата у размери 1:25.000. Трећа фаза је обухватила сакупљање дендротопонима на терену, и састојала се од директног теренског рада шумаара, те коришћења расположиве литературе и записника са комасације.

Аналитичко-синтетички рад је обухватио упоредну обраду материјала са карата размере 1:25.000 и 1:50.000 и података сакупљених на терену, у архиви Градске управе и литературе, као и упоређивање нових назива дендротопонима са истраживањима из 1978. године. Под појмом „нови“ у овој фази рада, подразумевају се дендротопоними, који се не налазе у списку са карата размере 1: 2.500*, поређани у пет сегмената. Овакав метод рада омогућио је реалније сагледавање површина под некадашњим шумама у односу на данашње стање, упоредну анализу заступљености сваке врсте или рода, процентуалну заступљеност у односу на број назива и број локалитета и компаративни однос између топонима и дендротопонима те допуну постојеће карте дендротопонима на подручју града Смедерева.

Слика 1. Подручје истраживања
Figure 1 Research area

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

У претходном истраживању дендротопонима Општине Смедерево (Јовановић, Б., Домазет, Ч., 1978), на картама 1:2.500^{2*}, констатовано је 210 топонима и 176 дендротопонима са 86 разних назива, што износи 2,75 дендротопонима на 1 km². Наведени подаци указују на знатну густину становништва на овим просторима са повољним животним условима. Просечна густина насељености је велика и износи 243 ст/km² за територију овог града и два и по пута је већа од просека за централни део Србије (103 ст/km²). Од великог значаја је и величина обрађиваног подручја. Истраживање које је обавио Ступар, В. (2006) у западном делу Републике Српске, на површини од 12.300 km², констатовао је 1.380 дендротопонима везаних за укупно 54 дендролошка термина, што представља један дендротопоним на 9 km². Они у великој мери зависе од насељености у Републици Српској, где је просечна густина 53 становника на 1 km² и од покривености истраживане територије шумом. Док је површина под шумом у Општини Смедерево 5,7%, дотле је у источном делу Републике Српске 50%. Мања насељеност и велики комплекси под шумом, могу да утичу на просечно мањи број дендротопонима и на мањи број назива (родова и врста).

Док је истраживање дендротопонима са карата размере 1:50.000 и 1:25.000 рађено у унапред одређеном облику и садржају, дотле су рад на терену и увид у општинска документа и литературу пружили више могућности за проналажење нових дендротопонима. На картама размере 1:50.000 нађено је 165 топонима, од којих је био 41 дендротопоним са 35 назива, од којих су 16 нових (Орешац, Церје, Вучак, Јелен до, Врбовачке њиве, Вучји кас, Јасење, Церовац, Сибовица, Велики гај итд), што чини 18,60% у односу на број назива (86) из рада 1978. године. На картама у размери 1:25.000 евидентирано је 366 топонима, од којих је било 110 дендротопонима са 82 назива, од којих су 40 нових (Доње Јасење, Церје, Церовац, Церак, Липаре, Граб итд), што чини 46,51%.

Истраживањем назива дендротопонима на терену³ обрађено је 15 катастарских општина (од 28) при чему је забележено 48 топонима, од којих је било 27 дендротопонима са 26 назива, од којих су 15 нових (17,44%). Ево неких назива: Глошка, Кулички врбак, Јасенак, Липски луг, Мали забрани, Глоговић, Испод браника итд. За податке (δ) из литературе која је коришћена од оних аутора, који су своја истраживања вршили на терену етнолошког карактера (Дробњаковић, Б., 1924), али су успут, *par hazard*, наводили и имена (дендротопониме) појединих локација, приликом пописа домаћинства. Обишао је 20 села и забележио 64 топонима, од којих су 38 били дендротопоними, са 35 назива, од којих су 22 (25,58%) била нова: Церјански крај, Јелен до, Зверињак, Збеговиште, Јасенак, Кошутар и Дивљак итд. За податке

² Асћерикс „*“ означава да се ради о геодетској картии размере 1:2.500

³ Прикуиљање материјала са терена извршили су Никола Сивановић, дигл. инж. шумарства, рејублички инспектор за шумарство и Ранко Драјић, оиштински луар

под (в) комасација, коришћени су материјала Градске управе Смедерева, који су били доступни, приликом вршења комасације 1981. године у источном, равничарском делу Општине, у КО у селу Липе. Тако су добијени подаци за 37 топонима, односно 28 дендротопонима са 26 назива од којих су 8 (9,30%) нових: (Ликодерац, Звериње, Козјак, Врљак, Сибовица итд). Истовремено је утврђен и број дендротопонима код сваког сегмента са процентом у односу на податак из 1978. године (176) са следећим резултатом: карта 1:25.000 110 дендротопонима (62,50%); карта 1:50.000 51 (23,90); литература 37 (21,02%); са терена 26 (14,77); комасација 14 (7,95%).

Ове анализе су привременог, сепаратног карактера, где се пет субјекта самостално упоређује са резултатима из рада 1978, па се подаци између њих у знатној мери понављају и имају у извесном смислу мању утилитарну вредност. Подаци имају значај у вредновању сваког субјекта, његов значај и кредибилитет, њихов међусобни однос са више аспеката (број нових дендротопонима и њихових назива са посебним освртом на податке добијене радом на терену, литератури и архивским материјалом). Даљим радом и сабирањем нових назива свих 5 сегмената (16+40+15+22+8) добијен је 101 назив нових дендротопонима.

Пошто се исти дендротопоними јављају у једном или више сегмената, путем елиминације и међусобног односа сваког сегмента у односу на реперне податке са карте 1:25.000, добијен је стваран број од 55 (63,95%) нових назива дендротопонима. Њихово разлучивање на 5 сегмената вршено је од најбројнијег (карта 1:25.000), до најмање бројног (комасација), са следећим процентом (у оквиру групе) и азбучним распоредом назива дендротопонима:

Топографска карта 1: 25.000, 35 (61,81%): Белиње, Белуће, Браник, Врбовсчке Њиве, Врљак, Вучак, Вучји Кас, Гајићи, Гајче, Глошка, Горица, Горњак, Граб, Дивљак, Доње јасење, Дрењак, Запис, Звериње, Јелен До, Јеленак, Козјак, Кошутар, Лештар, Липаре, Липске Баре, Липске Ливаде, Липски Поток, Липска Раван, Лугови, Мали Јелен До, Сеча, Сибовица, Церје, Церова Бара, Церовац.

Са терена, 11 (21,81%): Гајићев Брест, Глоговић, Дудара, Дуњица, Испод Браника, Кулички Врбак, Липски Луг, Лужевац, У Забрану, Церије, Шалиначки Луг.

Литература, 7 (12,72%): Брдњак, Збег, Збеговиште, Зверињак, Ореовац, Пекине Врбе, Церјански Крај.

Архива – комасација, 2 (3,63%): Врбак, Ликодерац.

Топографска карта 1: 50.000 (-).

Евидентно је да војне топографске карате 1:25.000, од пет проучаваних сегмената, дају најбоље резултате у односу на реперне податке изнете у раду из 1978. године. Подаци записани на терену су значајни (20%), што показује да се увек на терену могу наћи нови називи (дендротопоними са локацијом), поготову, ако то раде шумарски стручњаци. Подаци из литературе су такође важни, не само по броју, већ и по њиховом значају. Учешће података са топографске карте 1:50.000 није од значаја, јер се сви дендротопоними налазе

на картама размере 1: 2.500* и 1: 25.000, па чак и подаци скупљени на друге начине могу да дају више податка од карата размере 1:50.000. Документи из градских или општинских архива дају мало података и тешко су доступни. Укупан број назива дендротопонима износи 141 (86 из 1978. и нових 55). Велики је, што указује на значајне могућности приликом оваквих истраживања. Сви називи дендротопонима су подељени у 16 група према називу рода или врсте. Посебне групе чине заједничке именице за шуму, воће и остало. Нови називи су на табели 1 обележени подељаним словима

У табели 1. приказани су бројни, различити називи насеља и локалитета који, на неки начин, представљају одраз начина размишљања становништва и њихов однос према шуми. Тако за нестајање шума има неколико назива, као: Кладе, Црни пањ, Пањеви, Сече. Чак су употребљени и аугментативи Крчевина и Сечина, да би још више нагласили негативне ефекте оваквог коришћења шума. Са друге стране имамо пасторалне називе: Јелен До, Јеленак, Кошутар, Мали Јелен До, Врапчи Гај, Гај, Гајић. Неки називи асоцирају на дивљину и густе шуме: Дивљак, Вучак, Вучји Кас, Звериње, Зверињак, Збеговиште, Козјак, али и на наше лепе речи Браник, Забран, Мали Забрани, Испод Браника, Мали Јелен До, Јеленак. Чест је и дендротопоним Чаир, од турцизма „чаир“ – пашњак, ливада. За чаир се онда може претпоставити да су се ту, без обзира што се у имену „чаир“ не назире никакво дрво, биле храстове шуме сладуна и цера, јер се чаири углавном налазе у региону храстових климатогених шума. Називи једног броја насеља се доводи у везу са шумом. Корен назива села Добри До је „добро“, јер је овај крај био обрастао густом храстовом шумом у којој је кнез Милош жирио својих 5-6 хиљада свиња. Тако су настали топоними: Мали добри До, Јелен До, Добри До, Дубраве, који се очигледно односе на некадашње шуме. Удовице су раније звали Подгорац или Подгорица (село испод шуме), а Вучак се раније звао Вучјак (Поповић, С., 1950), по густим шумама са пуно звери, као и Вучји Кас. И данас постоји топоним Медвеђак, јер су се зими појављивали медведи (Домазет, С., 1994).

Табела 1. Комплетан списак назива дендротопонима

Table 1 An inventory of dendrotoponyms

Редни број/ Seq. number	Назив групе/ Group name	Име дендротопонима/ Dendrotoponym name	Број/ Number	%
1	Шума	Борак, Браник , Брдњак , Врапчи Гај, Врљак , Вучак , Вучји Кас , Гај, Гајићи , Гајић , Гајче , Горица , Горњак , Дивљак , Живица, Забран, Запис, Збег , Збеговиште , Зверињак , Звериње , Испод Браника , Јелен До , Јеленак , Кладе , Козјак , Кошутар , Крчевина, Ликодерац , Мали Забран, Мали гај , Мали Јелен До , Пањеви, Равни Гај, Сече, Сеча , Сечина , У Забрану, Црни Пањ, Чаир, Шума	41	29,07

2	Лужњак	Велики Луг, Луг, Лугавчина, Лугови , Луговичко Брдо, Луговичко Поље, Лужак, Лужевац , Лужниј, Лужникар, Лужњак, Шалиначки Луг , Шугави Луг	13	9,21
3	Храст	Белиње , Белуће , Гранић, Дубовац, Сладуња, Сладуње, Цер, Церијак, Церије, Церјак, Церјански Крај , Церје , Церова Бара , Церовац	14	9,92
4	Липа	Липар, Липаре , Липари, Липе, Липовац, Липска Бара , Липске Ливаде , Липски Луг , Липски Поток , Магарева Липа, На Липу, Старо Липе	12	8,51
5	Врба	Врбак , Врбац, Врбе, Врбовац, Врбовачке њиве , Ива, Иве, Кулички Врбак , Пекине Врбе	9	6,38
6	Топола	Буљук Топола, Јаблан, Јабланица, Јаблановац, Раљски Топољак, Тополак, Тополе, Тополовача	8	5,67
7	Воће	Дуњица , Јабучар, Крушак, Крушик, Мало Орашје, Орашек, Орашје, Ореовац , Орешац , Оровац	10	7,09
8	Глог	Брдо Глоговац, Глогова Рупа, Глоговац, Глоговача, Глоговић , Глошка	6	4,25
9	Остало	Дудара, Клокоча. Сибовица, Шипак	4	2,83
10	Брест	Брест, Бресје, Брестови, Вез, Гајићев Брест, Код Бреста	6	4,25
11	Леска	Лескова, Лесковача, Лесково, Лештар	4	2,83
12	Јасен	Доње Јасење, Јасеновац, Јасење	3	2,12
13	Граб	Граб, Грабљик, Грабова, Грабово	4	2,83
14	Клен	Кленовац, Клење.	2	1,41
15	Дрен	Дреновац, Дрењак, Дрење	3	2,12
16	Буква	Буква, На Букве	2	1,41
УКУПНО НАЗИВА/ NAMES IN TOTAL			141	100

Луњевац је добио име по насељавању у првобитно густим шумама, луговима, који су називали луњеви. Нека села директно носе називе, који су у вези са шумом: Липе, Мало Орашје, Лугавчина, Врбовац. По неким ауторима, чак и Смедерево носи назив по дрвету: смет и дрво. Оволики број назива за шуму (41) и број дендротопонима (34) у карти 1:2.500*, управо говори о некада великом простору под шумом, било да се ради о равничарском, источном делу, или брдовитом и пространијем западном делу.

У табели 2 дата је анализа броја дендротопонима са процентом (на основу претходно презентираних података) по групама, којих има 16, према називу рода, врсти и сл. за четири сегмента истраживања 1: 2.500*, 1: 25.000, 1: 50.000 и збирна вредност 3 сегмента (терен, литература, архива). Сваки сегмент је обрађен самосталним подацима, и процентима, при чему се локације бројних дендротопонима из других сегмената поклапају, па је нађено 405 дендротопонима. Зато је дата математички пондерисана средина у процентима сваке групе, која реално приказује њихов међусобни однос.

Табела 2. Упоредни преглед броја дендротопонима
Table 2 A comparative overview of the number of dendrotoponyms

Ред/ Seq. Број/ Number	Род, врста, остало/ Genus/ species other	1:2.500*		1:25.000		1:50.000		Терен и др./ Terrain etc.		Пондер. %/ Weighted %
		Број/ Number	%	Број/ Number	%	Број/ Number	%	Број/ Number	%	
1	Шума	33	18,75	37	33,63	9	21,95	24	30,77	27,18
2	Храст	27	15,34	15	13,63	6	14,63	6	7,69	13,94
3	Тополе	21	11,93	4	3,53	-	-	2	2,56	10,01
4	Лужњак	17	9,66	7	6,36	4	9,76	7	8,97	8,87
5	Липа	10	5,68	10	9,09	4	9,76	3	3,85	7,34
6	Дрен	11	6,25	9	8,18	4	9,76	3	3,85	7,15
7	Јасен	13	7,39	5	4,54	2	4,88	4	5,13	6,21
8	Остало	6	3,41	2	1,81	1	2,44	7	8,97	5,58
9	Воћке	10	5,68	4	3,63	3	7,32	2	2,56	5,18
10	Врба	5	2,84	4	3,63	3	7,32	5	6,41	4,87
11	Глог	3	1,70	4	3,63	1	2,44	5	6,41	4,17
12	Брест	4	2,27	4	3,63	1	2,44	4	5,13	3,58
13	Клен	5	2,84	2	1,81	2	4,88	3	3,85	3,26
14	Граб	5	2,84	1	0,90	-	-	2	2,56	2,53
15	Леска	3	1,70	2	1,81	1	2,44	1	1,28	1,78
16	Буква	3	1,70	-	-	-	-	-	-	1,70
УКУПНО/ TOTAL		176	100	110	100	41	100	78	100	

Истраживањем назива дендротопонима (табела 1), омогућило је утврђивање њиховог укупног броја и локација узетих са топографских карата 1: 25.000, 1: 50.000, 1:2.500* и на основу рада на терену, података из литературе и архива. Путем елиминисања дуплих локација, добијено је 244 дендротопонима. Они су распоређени у 16 група. Свака група има следећи број дендротопонима: Шуме 65 (26,63%), Храст (сладун, цер) 36 (14,75%), Лужњак 20, (8,19%), Топола 23 (9,83%), Липа 16 (6,55%), Јасен 14 (5,73%), Дрен 13 (5,32%), Воћке 11 (4,50), Остало 7 (2,86%), Врба 8 (3,27%), Клен 5 (3,04%), Граб 6 (2,45%), Брест 5, (2,04), Глог 6 (2,45%), Леска 5 (2,04%), Буква 3 (1,22%).

Ови подаци су битни, јер ће послужити да се са пондерисаним процентима дендротопонима из табеле 2, добију кредибилни и транспарентни подаци о некадашњој шумовитости овог подручја, из два различита параметра (табела 3).

Табела 3. Просечна вредност учешћа дендротопонима по групама
Table 3 Average value of dendrotoponym participation by groups

Редни број / ordinal number	Назив групе / group name	Број и % дендротопонима / number and % of dendrotoponyms		Просек / Average
		405	244	
1	Шума	27,18	26,63	26,90
2	Храст	13,94	14,75	14,35
3	Топола	10,01	9,83	9,92
4	Лужњак	8,87	8,19	8,53
5	Липа	7,34	6,55	6,95
6	Дрен	7,15	5,12	6,14
7	Јасен	6,21	5,73	5,97
8	Остало	5,58	2,86	4,22
9	Воћке	5,18	4,5	4,84
10	Врба	4,87	3,27	4,07
11	Глог	4,17	2,45	3,31
12	Брест	3,58	2,04	2,81
13	Клен	3,26	3,04	3,15
14	Граб	2,53	2,45	2,49
15	Леска	1,28	2,04	1,66
16	Буква	1,7	1,22	1,46

Дендротопоними који су обухваћени појмом **шума** код свих сегмената су бројни, што се види по процентима у табели 3 – 26,90% и у табели 1, са њиховим називима, где овај податак износи 29,07%. Висок проценат овог назива – имена је очекиван, јер су шумске површине биле широко распрострањене имале доминантни значај у животу људи, нарочито у ранијим вековима.

У групу **храстова** су сврстани остали храстови (сем лужњака) са 14,34% налазишта и 10,27% по називу. У овој групи доминира цер са бројним називима. Он је у региону храстових климатогених шума најпознатије дрво, утилитарног карактера за свако сеоско домаћинство, лако се распознаје и највише користи од свих храстова за бадњак. У српској религији има изванредан значај и често се бира за запис. То се види и из назива где их за цер има десет.

У посебну групу је сврстан **лужњак**, вероватно наше најпознатије дрво са доста високим процентом налазишта од 8,53% и 8,90% по називу. Забележено је 13 назива и у свима доминира, у разним варијантама, реч „луг“: лужак, лужевац, лужњикар итд. У ову групу је стављена реч „дубовац“, од речи „дуб“ храст, која је преовлађајућа, ма да се ређе користи и за сладун. Јавља се у равничарском, нешто вишем терену са усколисним јасеном и ређе са грабом.

Дендротопоними лужњака и храстова имају високо учешће са 22,87%, што је вегетацијска карактеристика овог подручја.

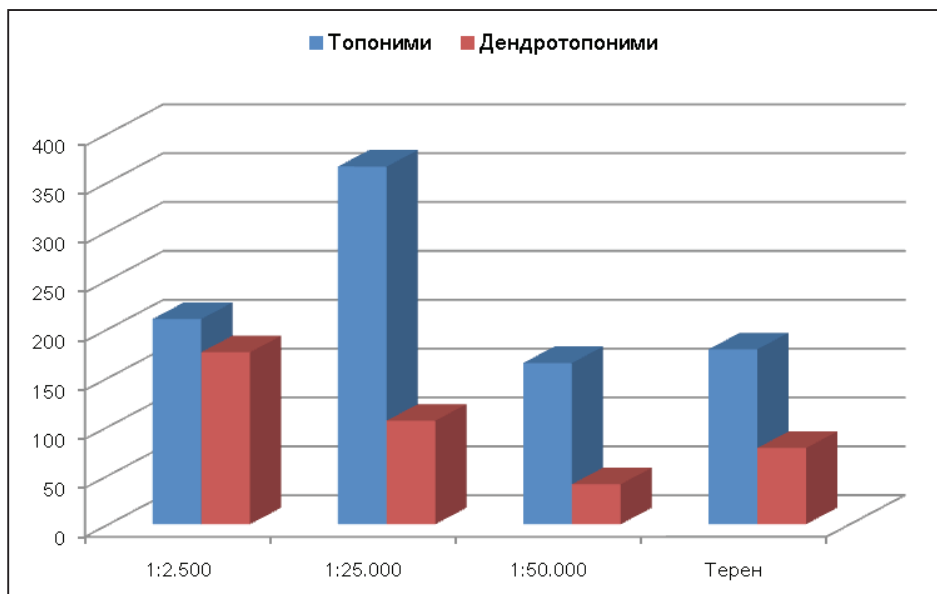
Липа је, такође, доста распрострањена (6,94%), а по броју назива налази се изнад просека (9,58%). Вероватно се ради о сребрној липи (*Tilia argentea*). Липа је код Срба и Словена свето и омиљено дрво, зато постоји релативно велики број назива који су изведени од ове врсте, који је често топографског карактера. Такви називи нису третирани као дендротопоними. Распрострањење топонима **воће** је често, јер је околина Смедерева воћарски крај, а винова лоза је посађена за време римског цара Проба (232-282), са процентима 4,84% и 6,8. **Дрен** се често јавља у шумама сладуна и цера и има на карти 1:2.500 11 дендротопонима, са процентима 6,13% и 2,05, има само 3 назива, мада је веома позната врста у митологији и народу. **Граб** је заступљен само са 2,96% и 2,03%. Два дендротопонима забележена су у заједници брдске букове шуме у западном делу подручја, а на нешто вишим теренима у моравском делу у асоцијације *Carpinetum-Quercetum roboris serbicum* у атару села Скобаљ. У атару истог села забележен је дендротопоним „На букве“, на две локације, према Морави. Ово указује да је буква раније била више распрострањена на овим просторима. Истим процентом је заступљена и **врба**. Остале врсте су испод 3%, што се види из табеле 1. Најмање су заступљени **леска** и **буква** са 1,48%. Дендротопоним буква се налази у сливу речице Рибник у селу Бадљевица и Сеоне на северним експозицијама, а осталих врста (**клен**, **брест**, **глог**) испод 3%, што се види из табеле 1. Такође, и врсте које имају малу учесталост могу да имају значајну улогу у даљој обради материјала.

Од свих 146 назива за дендротопониме, шест нију забележено у Ботаничком речнику. За свиџ (*Cornus sanguinea*) на више локација забележен је назив *сидовица*, а за врсту *Staphylea pinatta* име *клокоча*. За сладун (*Quercus conferta*) забележени су називи *сладуње* и *сладуња*. За китњак (*Quercus sessilis*) забележена су два назива: *делуће* и *белиње*. Називи су у вези са светлом бојом коре, која је често светлосива, често и жућкаста (Херман, Ј., 1971). У Ботаничком речнику (Симоновић, Д., 1959), наведена су, поред бројних имена, и ова: *сидовина*, *клокочика*, *сладунак* и *сладунућ*, *бели блајун*, *бељик*, *делохраси*.

Број нових назива дендротопонима (55) у ствари представља нове дендротопониме и треба их повећати за 13, јер се неки (Браник, Врљак, Глошка, Горњак, Дивљак, Дрењак, Запис, Јеленак, Јелен До, Козјак, Лештар, Церје, Церије) јављају на различитим локацијама. Укупан број дендротопонима до сада описаних на подручју града Смедерева износи 244 (176+55+13), што износи просечно један дендротопоним на 1,98 km². Овај износ је мањи у односу на 1/ 2,75 km² (Јовановић, Б. *et al.*, 1978), 1/9 km² (Ступар, В., 2006) и 1/20 km² (Јовановић, Б. *et al.*, 1976), па омогућава прецизније коришћење добијених података. Нови дендротопоними имају дефинисану локацију у оквиру одређене месне заједнице, па су нанесени на постојећу карту ден-

дротопонима у размери 1:100.000, што омогућује њихов лак визуелни увид на распрострањење и учесталост.

Значајан је однос између броја топонима и дендротопонима (графикон 1). Код повећања крупнијих размера карата (1:1.000, 1:2.500) на ситније размере (1:25.000, 1:50.000), смањује се број назива и обратно. То указује да се код ситнијих размера и њиховим смањењем, па чак и радом на терену (условно посматран као најситнија размера, што би одговарало „карти“ размере 1:1), увек могу пронаћи нови дендротопоними и њихови називи, чији се међусобни бројчани односи повећавају.

Графикон 1. Упоредни преглед броја топонима и дендротопонима
Graph 1 Comparison between the number of toponyms and dendrotoponyms

Из графикона 1. уочава се значај истраживања дендротопонима на неке друге начине, сем рада са топографским картама. Радом на терену по месним заједницама, разном документацијом из Градске управе, литература и друго, добијају се подаци, који превазилазе податке, на пример, са топографске карте 1:50.000. Из литературе (Дробњаковић, Б., 1926.) нађени су дендротопоними, који нигде нису записани. На овај начин прикупљени подаци у извесној мери допуњују правце даљег рада и дају јаснију слику њиховим међусобним односима. Највише дендротопонима налазимо у геодетској карти 1:2.500*, радом на терену и др., па су постојећи подаци у знатној мери допуњени. Геодетске карте су „имовинског“ карактера, са мало топографских карактеристика, па дефинишу сваку парцелу, која добија свој адресни код, и лако може доћи до власника. Зато ове карте имају мањи број топонима.

Док проценат дендротопонима на картама 1:2.500* износи 83,80%, код карата 1:25.000 је 30,05% . Очигледно је да су се на геодетским картама обележавале парцеле, а други топографски знаци нису били од важности. Једино се карте размере 1:25.000 приближавају у погледу дендротопонима геодетској карти 1:2.500, без обзира што се и геодетске карте у размери (1:2.500) могу добити у дигиталном облику.

Анализом односа између топонима и дендротопонима на изваначан начин се указује на шумовитост неког подручја. У Републици Српској (Ступар, В., 2006), на основу карата размере 1:25.000 наводи се 1.380 дендротопонима, па се констатује да у укупном броју топонима дендротопоними учествују са око 25%. Уочава се да су добијени подаци за Општину Смедерево слични. На картама размере 1:50.000 нађено је 125 топонима и 41 дендротопоним, што чини 32,80%. На картама размере 1:25.000 забележено је 366 топонима и 96 дендротопонима, што чини 26,92%. Општи просек је између 25,00% и 32,80, што значи да се скоро сваки четврти или трећи топоним односи на неко дрво.

4. ЗАКЉУЧЦИ

На основу истраживања дендротопонима извршених на подручју града Смедерева дошло се до следећих закључака:

1. обрадом података са карата размере 1:25.000, 1:50.000 и радом на терену, из литературе и из градске архиве добијено је 55 нових назива дендротопонима, што са 86 раније нађених на карти 1:2.500*, чини 141 назив на територији Града Смедерева. Повећање је знатно и износи 63,95%. Укупан број дендротопонима износи 244 (176 + 55 + 13), што, у процентима, у односу на 176 назива из 1978. године, износи повећање за 38,63%;
2. однос између топонима и дендротопонима је значајан, јер указује, код већег процента дендротопонима, на некадашње веће површине под шумом. На картама размере 1:25.000, то учешће износи 25%, а на картама размере 1:50.000, ово учешће износи 32,80%. У Републици Српској, на основу карата размере 1:25.000 и нађених 1.380 топонима, дендротопоними учествују са око 25%. Општи проценат се креће између 25% и 32%, што значи да је висок, па се сваки четврти или трећи односи на неко дрво, шуму, што указује колики је значај шума имала у животу човека;
3. од 141 назива дендротопонима, само шест нису забележена у Ботаничком речнику: сибовица (*Cornus sanguinea*); клокоча (*Staphylea pinatta*); сладуње и сладуња (*Quercus conferta*); белиње и белућа (*Quercus sessilis*);
4. укупно је забележено 244 дендротопонима што је повећање од 26,90%, у односу на раније стање. До повећања је дошло због проширеног појма шума (26,63%), нпр. Зверињак, Дивљак, Врљак, Козјак итд. Овај

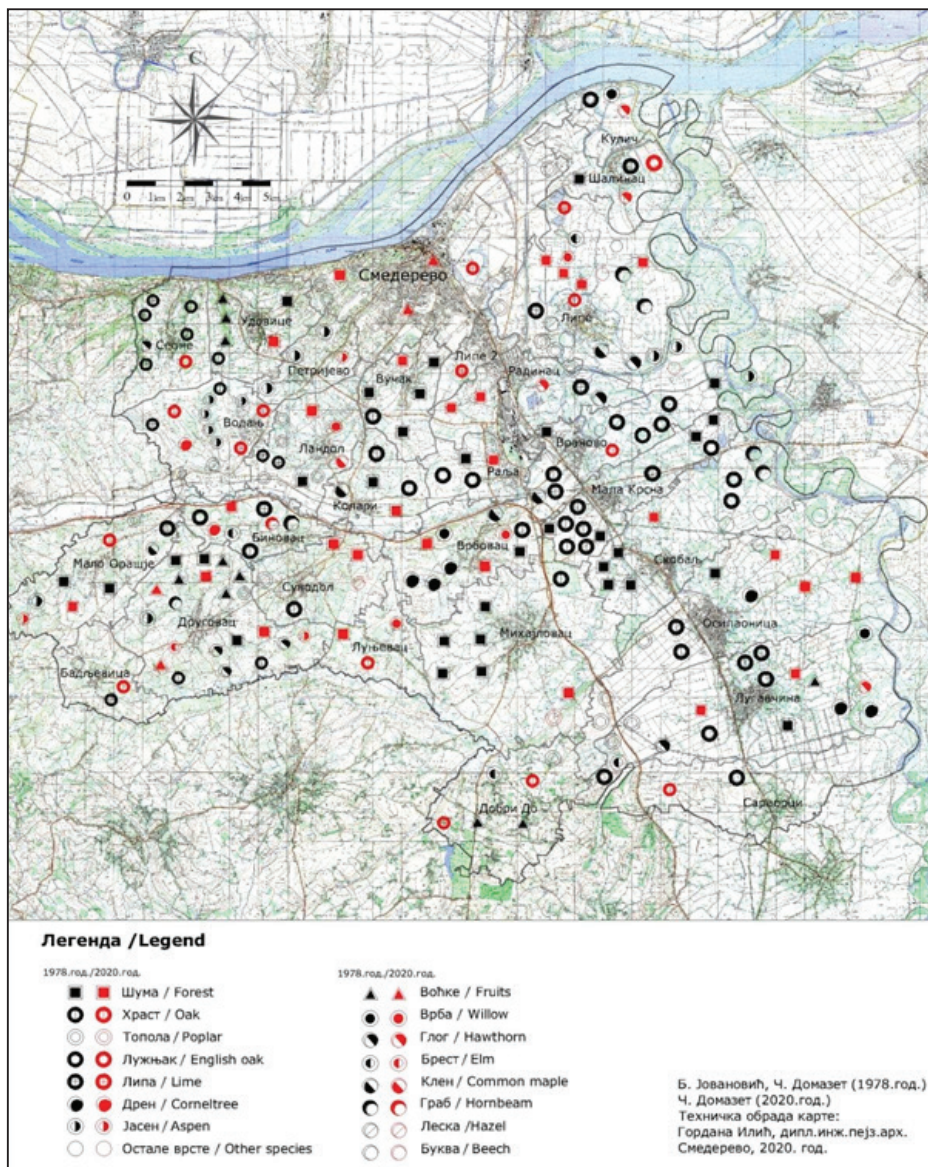
податак такође говори о некада великој пошумљености. Разумљиво је да се највише дендротопонима јавља у вези са хрстовима, јер је ово регион хрстових шума. У групи хрстови се налазе цер и сладун са учешћем од 14,34%, а са лужњаком 8,53%, износи 22,87%. Ове врсте су битне у климатогеном појасу хрстових шума. Буква са 1,46% је задња на овој лествици, што је у складу са њеним другачијим захтевима за станиште;

5. густина дендротопонима на територији града Смедерева износи 1/1,98 km²;
6. анализирајући компаративне вредности података са карата размене 1:2.500* (општинска геодетска карта), војне топографске карте 1:25.000, 1:50.000, материјала сакупљених са терена, литературе и градске архиве, као и са подацима са карте 1:25.000 из источног дела Републике Српске, може се закључити да карта размене 1:25.000 даје релевантне и кредибилне податке, који су доступни у дигиталном облику, лаки за рад и примену савремених софтверских програма, погодни за мања и већа подручја.

Слика 2. Заштићено природно подручје Шалиначки Луг (фото: Д. Радовановић)
Figure 2 Protected Area Šalinački Lug (foto: D. Radovanovic)

Слика 3. Карта дендротопонима подручја Града Смедерева
 Figure 3 A map of dendrotoponyms of the City of Smederevo

ЛИТЕРАТУРА

- Бурсаћ, М. (1992): Општина Смедерево. САНУ, Географски институт „Јован Цвијић“, Поседна издања, Књига 37, 19, 20, 102.
- Вукин, М., Остојић, Д. (2009): Концепт заштите, унапређења и одрживог развоја арборету-ма Шумарског факултета у Београду. Шумарство бр. 3-4. Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, Универзитет у Београду Шумарски факултет. Београд. (стр. 137-152)
- Вукин, М., Амиџић, Л., Келембер, М. (2015): Век екологије и шумарства – Изазови и опасности. Шумарство 3. Удружење шумарских инжењера и техничара Србије, Универзитет у Београду Шумарски факултет. Београд. (стр. 117-132)
- Домазет, С. (1994): Променада старог Смедерева, ГДП “Д. Давидовић“, 50.
- Дробњаковић, Б. (1925): Смед. Подунавље и Јасенице – антропогеографска испитивања, Београд., 283-375. 4
- Јекић, Ј. (1928): Прилози за историју шумарства Србије. Београд,
- Јовановић, Б., Вићентијевић, М. (1976): Дендротопоними Шумадије и њена ранија пошумљеност. Гласник Природњачког музеја, Серија С, Књига 9, Београд
- Јовановић, Б., Радуловић, С., Вићентијевић, М. (1977): Дендротопоними Србије (ван покрајина), њихове карте и значај. Гласник Шумарског факултета, бр. 32, Београд
- Јовановић, Б., Домазет, Ч. (1978): Дендротопоними околине Смедерева. Гласник Природњачког музеја, Београд (стр. 47-51)
- Поповић, С. (1950): Путовање по новој Србији. Српска књижевна задруга, Београд, 224.
- Симоновић, Д. (1959): Ботанички речник. САНУ, Институт за српскохрватски језик. Поседно издање, Књига 3, 657, 661.
- Ступар, В. (2006): Дендротопоними западног дијела Републике Српске у свјетлу реалне и потенцијалне вегетације. Гласник Шумарског факултета Универзитета у Бања Луци, Бања Лука, 23-35

RESEARCH OF DENDROTOPONYMS IN THE AREA OF THE CITY OF SMEDEREVO

Čedomir V. Domazet

Summary

The aim of this study was to use data on dendrotoponyms around Smederevo contained in 1: 2,500 maps from 1978 as a starting point for a study of dendrotoponyms that included maps in the scales of 1: 25,000 and 1: 50,000, direct collection of data in the field, municipal archives and available literature. The data from 1978 were compared with the newly obtained data. Having eliminated dendrotoponyms that occurred more than once, 55 new names were obtained, which together with 86 from 1978 made a total of 141 or 63.95%. The number of new dendrotoponyms is 68, which is 38.63% more compared to the data from 1978. In order to systematize the collected material, all dendrotoponyms and their names by species were divided into 16 groups and two classifications. In the first classification, dendrotoponyms were grouped according to the number of findings, and in the second according to their names. As expected, the greatest number of dendrotoponyms refer to oaks (pedunculata oak, Turkey oak, Hungarian oak). These names account for 21.55% of toponyms. The most frequent name refers to the forest 26.31%, but it includes terms that are not directly related to the forest (Zverinja, Zverinjak, Zbeg, Zbegovište, etc.). Based on the 55 new dendrotoponyms and 68 new locations, it can be concluded that we should continue the research because it is obvious that there are reasons and space for that. Analyzing the results of research obtained from individual maps with a scale of 1: 25,000, it can be concluded that these maps provide digital, easily accessible data, so they are suitable for dendrotoponym processing. Of course, smaller maps (1: 000) should also be used, or the ones that have not been used so far (1: 5,000), as well as other untapped possibilities of the modern age.